

גוף האדם נקרא 'ספינה'; כשבני אדם מקושרים זה בזה בקשר אהבה, אף על פי שאי אפשר לכל אחד לקיים כל תרי"ג מצוות, מטלטלין מזה לזה — כשזה קיים דבר זה וזה קיים דבר זה, מצטרפים זה עם זה במעשיהם, מה שאין כן בשאינם קשורים באהבה, אעפ"י שהם סמוכים — אין מטלטלין, מפני שהלבבות רחוקים. (מתוך 'אמרי פינחס' (מקוריץ) לקוטי הש"ס)

דף קא

'אלא לאו אחודה' — פירוש, שופך על גבי עובי הדופן, שהוא רשות היחיד, ואינו שופך על פני הדופן בחזית, כי שם הוא כרמלית, כשם שפני הכותל הסמוך לרשות הרבים — רשות הרבים. ועוד, הלא אסור להוציא הכלי לכרמלית. (חזון איש — קג, יח)

'הני ביצאתא דמישן אין מטלטלין בהן אלא בארבעה, ולא אמרן אלא שאין בפחות משלשה ארבעה' — על פירוש רש"י, שקרקעית הביצית הולכת ומתחדדת עד שאין שם רוחב ארבעה — הקשו התוס', הלא מקום שאין בו ד' על ד' הוא מקום פטור, ומדוע אסור לטלטל שם? יש מפרשים שרש"י סובר שכל מקום פחות מארבעה הנמצא בכרמלית, אינו מקום פטור אלא דינו ככרמלית, לפי ש'מצא מין את מינו וניעור'. ומחיצות המגדירות מקום פחות מד' על ד', אינן יוצרות הפרדה לענין זה. וכפי שנראה מדברי הרמב"ם (יד, 1) שבור בכרמלית אפילו הוא עמוק מאה אמה ואין בו ארבעה על ארבעה — דינו ככרמלית. (ע' 'עלה יונה' עמ' קעד — בבאור השיטות; חזון איש עג, ד). ויש אומרים שהכרמלית, בניגוד לרשות היחיד, אינה צריכה ארבעה טפחים בקרקעיתה, אלא די בכך שיש בה ריוח ארבעה למעלה. רק ברשות היחיד הקפידו על קרקעיתו כשהיא צרה ואינה ראויה לשימוש. (ריטב"א. וע' גם 'חדושי הר"ן' ו'שפ"א. עוד על קושיות התוס' — ע' בקהלות יעקב מז). עוד הקשו התוס' על פרש"י, הלא כיון שיכול למלאות את הקרקעית בקנים ובעצים ולהשתמש שם, גם אם לא מילאו ייחשב כרשות היחיד, כמו שאמרו לענין מקום שמילאוהו ביתדות, 'דאי בעי מנח עליה מידי ומשתמש'.

קושיא זו תירץ הרשב"א: סברת 'דאי בעי מנח מידי ומשתמש' אינה אמורה אלא אם כבר חל שם 'רשות' עליה, אלא שמבחינה מציאותית אי אפשר להשתמש בה כמות שהיא, אבל להחל שם רשות משום 'דאי בעי מנח... — אי אפשר, הלכך כל שאין בקרקעית מקום ארבעה — אינה מהוה רשות היחיד. (ע"ע בחדושי הגר"ח הלוי (שבת יד, א) שכתב להוכיח מפירוש רש"י, שרשות היחיד אינה צריכה 'קרקע' ארבעה, אלא די ב'מקום' ארבעה, שאם לא כן, אין מובן לשאלת הגמרא 'נימא גוד אחית מחיצתא' — מה יועיל שנמשיך את המחיצות הלא אין רוחב ד' על ד' בקרקעית. ואולם לפירוש רבנו חננאל והתוס' כאן, אין כל הוכחה לכך מסוגיתנו. וע"ש שתלה בזה מחלוקת רש"י ור"ח במקום אחר).

(ע"ב) 'משה, שפיר קאמרת...' — מובא בשם האריז"ל, [עפ"י הגמרא כאן ועוד], שמשה רבינו ע"ה הוא שורש נפשות תלמידי חכמים שבישראל, ובפרט של חכם הדור, כי נשמת משה כלולה מכל נפשות ת"ח שבכל דור ודור. ועל כן כונו תלמידי חכמים מסוימים בשם 'משה' — כי כח התורה והחכמה וההכרה שבנפשות חכמי ישראל, היא נשמת משרע"ה. וכן מובא בזהר (עקב), שמשה רבינו ע"ה מאיר בכל דור ודור. והיינו, בחכם שהוא ראש כנסת ישראל באותו דור, כמשה בשעתו, בו ביחוד מאיר אורו של משה.

ולפי פשוטו, כי הוא כמושה רבינו בדרורו ועומד במקומו. (עפ"י ספרי ר' צדוק מלובלין: תקנת השבין עמ' 148; רס"ס לילה כב; מד; דברי סופרים ס"י י; ריש' ליקוטי מאמרים' ובעמ' 94; שיחת מלאכי השרת עמ' 63 33; קדושת השבת ז, עמ' 48; מחשבות חרוץ עמ' 115; דובר צדק עמ' 104 158; אור זרוע לצדיק עמ' 24 19).

דף קב

'קלטה אחר... פטור' — ע' במובא לעיל ה.

'איתמר שתי אמות בשוגג שתי אמות במזיד שתי אמות בשוגג... רבה אמר חייב... בזרק' — לכאורה יש לדייק שאינו חייב אלא באופן שבין הכל נזרק החפץ ד' אמות בשוגג, אבל אם בזמן השגגות לא עבר אלא שלש אמות — פטור. ולפי זה גם בזרק מרשות לרשות, יש לומר שאם ברגע היציאה לרשות האחרת היה מזיד, אין מועיל מה שהיה שוגג בעקירה ובהנחה. אך אפשר שרגע היציאה אינו קובע כלום, כי עיקר המחייב הוא עקירה ברשות אחת והנחה ברשות אחרת. ואולי אף בהעברת ד' אמות ברשות הרבים אין צריך ד' אמות בשגגה, ולא נקט כן אלא להשמיענו שאף בזה המעביר פטור. וטעם הדבר יכול להתפרש בשתי פנים; או משום שאין צריך שכל מרכיבי האיסור יהיו בשגגה, אלא די בתחילה ובסוף [כשאין בידו להחזיר]. או משום שאין פעולת הזות החפץ ד' אמות כשלעצמה גורמת החיוב, אלא עקירה כאן והנחה במרחק ד' אמות הן בלבד המחייבות. (ראה בענין זה במובא לעיל ו). ע"ע במה שכתבו באבן האזל (גנבה ג, ב); שו"ת בית זבול ח"ב כב; אבי עזרי (שבת א, יט).

ואולם לכאורה יש לדקדק בלשון הרמב"ם (שבת א, יט) שכל שיעור המלאכה צריך שיהא נעשה בשגגה, שכתב: 'כל העושה מלאכה בשבת מקצתה בשוגג ומקצתה בודון... פטור, עד שיעשה שיעור המלאכה כולה מתחלה ועד סוף בודון ואחר כך יהיה חייב כרת... או שיעשה שיעור מלאכה כולה בשגגה מתחלה ועד סוף ואחר כך יהיה חייב חטאת קבועה'. וצריך בירור בכל זה ולא נכתב אלא להעיר את המעיין.

'אמר רב ביבי בר אביי: אף אנן נמי תנינא... אף אם היתה שבת והוציאו בפיו חייב... ואמאי, הא אין דרך הוצאה בכך, אלא כיון דקא מיכון, מחשבתו משויא ליה מקום הכא נמי כיון דקא מיכוין מחשבתו משויא ליה מקום' — יש לשאול, הלא ודאי כשמוציא מאכל בפיו כך דרכו, [וכמו הוצאת במחט התחובה לה בבגדה, כיון שדרכה של אשה בכך, אין זה נידון 'כלאחר יד'. עתוס' יא:], ומהי ההשוואה להנחה בפיו כלב או כבשן, שייחשב כמקום חשוב ד' על ד'?

ויש לומר, בשני המקרים אין שם הנחה על מקום ארבעה, ואף על פי כן אכילתו מחשבת את מקום ההנחה כמקום חשוב, כאילו היה ארבעה, הכי נמי כשרוצה להאכיל לכלב או לשורפו, נחשב פי הכלב או פי הכבשן כמקום חשוב. (חדש האביב).

הגרעק"א נשאר בקושיא. אולי משום שסובר שאין הכרח ממשנת המוציא אוכלים, שבליעתו היא הנחתו, כי הלא רבי מאיר לא אמר אלא שיצא מרשות לרשות כשהמאכל נתון בפיו, ויש לומר שבשעה שאכל עצר את הילוכו ומתחייב משום הנחת גופו, ואין לנו כל הוכחה מכאן שמחשבתו משויא מקום.

ויש לתרץ על פי דברי התוס' בכריתות (יד. ד"ה אם), שמעצם דברי רבי מאיר מוכח שבליעתו היא הנחתו, שאם לא כן קשה מה שייך הוצאה לענין אכילה [כטענת חכמים לר"מ: 'לא מן השם הוא זה'] — אלא ודאי הכוונה שבשעת בליעתו נעשית ההנחה. [ואעפ"כ חכמים לא מנוהו, כי הוא איסור משם אחר ולא 'איסור אכילה'].

ומה שאמרו בגמרא 'הא אין דרך הוצאה בכך' — נראה הכוונה משום שאין כאן הנחה על גבי מקום חשוב, וכדברי רש"י (ג. ד"ה ידו) 'אין דרך הוצאה בלא עקירה והנחה'.

ב. אין התר אלא בזיו כלשהו, אבל אם הוא רחב ארבעה, הרי הוא 'כרמלית' ואין תקנה לשאוב מעליו, שהרי אסור להכניס ממנו לרשות היחיד ('חדושי הר"ן). ומדבר באופן שאין מחיצות, אבל אם עושה לו מחיצות — מועיל, כרוב חסדא ורבר"ה. ויש סוברים שאף ללא מחיצות מועיל).
רב חסדא ורבה בר רב הונא אומרים: עושה מקום רחב ארבעה (עם מחיצות קטנות (רש"י) או מחיצות עשרה (תוס'). ויש אומרים שאין צריך מחיצות כלל. וכן פסק השו"ע (שנה, א). ויש מחמירים. ע' באור הלכה (שם) וממלא, כי הם סוברים ששטח פני הים דינו ככרמלית, כי המים נידונים כקרקע סמיכה, הלכך אין התר אלא כשממלא מים מהמקום שמתחת למחיצות.

א. הלכה כרב חסדא וכרבה בר רב הונא, שרבים הם לעומת היחיד (רי"ף).
ב. ב'חדושי הר"ן' הביא שגודל הדף הוא ארבע על ארבע אמות, שלא כפי המבואר בגמרא ובפוסקים. וצ"ע. וכיו"ב כתב גבי תל המתלקט עשרה בתוך ארבע, שפחות מארבע אמות אינו רה"י, אעפ"י שהוא רחב ארבע בתחתיות, וצ"ע"ג, הלא רה"י דיה בארבעה טפחים.
ג. מלשון רש"י ('בד"ה ארעא סמיכתא) יש לשמוע שגם המים העמוקים מעשרה טפחים — דינם כרמלית, וב'חדש האביב' צידד בזה, שכיון שמודדים מפני המים יש לומר שאין כרמלית תופסת בעומק עשרה.

היתה הספינה עמוקה בתוכה פחות מ' טפחים — אינה רשות היחיד, ומותר למלאות מהים אליה.
היתה הספינה גבוהה ' טפחים מעל פני המים — לרבי יהודה, מותר לטלטל מן הים אליה ללא היכר זיו או מחיצות, מפני שמעביר מכרמלית לרשות היחיד דרך מקום פטור. והכמים אוסרים (תוס', עפ"י התוספתא). והרמב"ן כתב שגם לרבי יהודה אינו מותר. וכן כתב בתורי"ד.
ועל ידי היכר זיו מותר לדברי הכל, ואף לפי מה שאנו פוסקים כרב חסדא ורבה בר ר"ה — לפי שמעביר דרך מקום פטור (עפ"י פוסקים או"ח שנה, א. וע' חו"א קג, יז).
גם במקום שאסרו לטלטל מן הים אליה, התירו לשפוך מן הספינה לים באופן שמשליך השופכים על דופן הספינה ואינו שופכם ישירות לים, ש'כחו' בכרמלית — לא גזרו. (— בספינה, שאין חשש ל'כחו' ברה"ר, אבל בגזוזטרא שעל פני המים גזרו 'כחו' בכרמלית אטו רשות הרבים. עפ"י תוס').
אינו שופך אלא על עובי הדופן ולא על פני הדופן — שהרי הוא כרמלית, ועוד שאסור להושיט הכלי לכרמלית (חזון איש קג, יח).

הזורק ד' אמות בכותל, ודין 'חוקקין להשלים' — מבואר לעיל ז.

דף קא

- קלח. א. ביציות (סירות קטנות) — האם דינם כרשות היחיד ומותר לטלטל בתוכן, אם לאו?
ב. נעץ קנה ברשות הרבים ובראשו טרסקל; עמוד ברה"ר גבוה עשרה ורחב ארבעה ואין בעיקרו ארבעה — מה דינם?
ג. האם מחיצה התלויה באויר מתרת?
ד. האם מותר בשבת להעביר חפצים מספינה לספינה?
ה. מחיצה הנעשית בשבת — האם שמה מחיצה אם לאו?
א. אמר רב הונא: אותן ביציות של מישן, אין מטלטלים בהן אלא בתוך ארבעה טפחים, שאעפ"י שיש להן מחיצה עשרה, אין דינן כרשות היחיד. ודוקא כשאין בתחתיתן — פחות משלשה טפחים לקרקעית — רוחב ארבעה, אבל יש שם רוחב ארבעה — מותר.

רש"י מפרש: לפי שהן צרות למטה, אין מועילות מחיצותיהן. והתוס' ועוד ראשונים חולקים וסוברים שבאופן זה מותר לטלטל, שהרי ראוי להניח שם דבר מה ולהשתמש. ואף לולא סברה זו — הלא אם אין שם ארבעה מקום פטור הוא, אלא מדובר כשקרקעיתן פרוצה, ויש בה חללים בני שלשה טפחים, הלכך אין המחיצות מתירות, ודינן ככרמלית. אבל חללים הפחותים משלשה — הרי זה כלבד, ואעפ"י שהמים נכנסים שם. מילאן בקנים או בעצים — מותר לטלטל בהם.

נראה שאפילו לא מילאן עד המקום הרחב ממש, אלא עד פחות משלשה טפחים הסמוכים אליו (עפ"י רש"י).

אביי חולק על דברי רב הונא וסובר שמותר לטלטל בהן, (ואפשר שכן היא דעת רב נחמן), כי אומרים 'גוד אחית מחיצתא', ובקיעת הדגים שמתחת אינה מבטלת המחיצות, [שלא כבקיעת גדיים ביבשה, שהיא ניכרת]. ואילו דעת רב יוסף מבוארת כרב הונא. ומבואר בגמרא שלדעת רבי יוסי ברבי יהודה, מחיצה ראויה היא, [ולא דיבר רב הונא אלא לפי דעת חכמים].

לכאורה נראה שטעמם של רב הונא ורב יוסף הוא משום בקיעת דגים, ואפשר לפי זה שבמקום שאין שייך שיהיו שם דגים, כמו בים המלח וכדומה, הכל מודים לומר 'גוד אחית מחיצתא'.

ב. נעץ קנה ברשות הרבים ובראשו טרסקל (שאינן במחיצותיו עשרה טפחים. רש"י ותוס'), וזרק ונח על גביו — רבי יוסי בר' יהודה מחייב וחכמים פוטרם, ואין אומרים כאן 'גוד אחית מחיצתא', כי בקיעת הגדיים שמתחת מבטלת את המחיצות.

כתבו התוס', לא דיבר רבי יוסי בר' אלא למעלה, על גבי הטרסקל, אבל למטה — אינו רשות היחיד. ועוד צדדו שלא אמר ריבר"י אלא לחומרא, לחייב את הזורק, אבל לטלטל שם ארבעה טפחים — אסור.

עמוד ברה"ר גבוה עשרה ורחב ארבעה ואין בעיקרו (= בבסיסו) ארבעה, ויש בחלק הצר שבעיקרו שלשה טפחים (גובה — לפרש"י; עובי או רוחב — לפהתוס') — חייב. שאנו רואים כאילו המחיצות יורדות למטה ביותר, (לפי שאין כאן בקיעת גדיים, כבטרסקל שבראש קנה).

א. אם אין בחלק הצר, עובי או רוחב שלשה טפחים — לדעת התוס' (כאן ובעירובין לג.) נראה שתלוי הדבר במחלוקת התנאים בטרסקל שבראש קנה, כי יש כאן בקיעת גדיים. ולרש"י אין כאן בקיעה, שאין דרך להתחכך בכתלים. ודעת הרמב"ם (יד, טז) כדעת רש"י.

ב'חדושי הר"ן' כתב דבר חדש: אם אין גובה ג' טפחים בחלק הקצר, היות ואומרים 'לבד' הרי שרואים כאילו הקרקע הוגבהה עד המקום הרחב וחסר גובה עשרה טפחים (וע' הר צבי).

ב. גם בעמוד כמו בטרסקל, כתבו התוס' (צט: ד"ה זרק) שאינו נידון כרשות היחיד אלא מעליו ולא בשטח שלמטה.

ג. אמר רב טבלא: מחיצה התלויה באויר — אינה מתרת. ורק על גבי מים הקלו חכמים, כגון בגוזזטרא שמעל המים, או מחיצה תלויה בכור, לפי שבקיעת דגים אינה בקיעה.

ד. ספינות קשורות — מטלטלים מזו לזו. ולרבא, אפילו יש ביניהן בצית שאינה קשורה, (ואין חוששים שמא תינטל הביצית ונמצא מטלטל דרך אויר כרמלית. יתכן שרב ספרא חולק על דין זה). היו של שני בני אדם — מערבים ומטלטלים. נפסקו זה מזה (בשבת) — נאסרו, לפי שאין מועיל עירובם כשכרמלית מפסקת ביניהם. חזרו ונקשרו — חזרו להיתרן הראשון.

מרש"י משמע דוקא נקשרו בשוגג או בטעות, והתוס' סוברים אפילו נקשרו במזיד מותר. ספינות שאינן קשורות, אפילו הן מוקפות (= סמוכות), גזרו חכמים שלא לטלטל מספינה לספינה. התוס' פרשו טעם האיסור, שמה יפול החפץ למים ויבוא ליטלו משם. ומרש"י (צט: במשנה) משמע שטעם האיסור הוא משום שמעביר דרך כרמלית (וכבר עמד על דבריו השפ"א). ויש אומרים בדעת רש"י, שאם הספינות סמוכות ממש, ללא שום הפסק ביניהם — מותר לטלטל מזו לזו אם שתיהן של אדם אחד, אבל בשל שנים, אין מועיל עירובן, מפני שאפשר להפרידן זו מזו (עפ"י שבת הלוי ח"א קכו).

קשורות שאמרו — בכל דבר שיכול להעמידן, אפילו בחוט הסרבל (שמואל).

מפירוש התוס' מבואר, שאפילו בקשר שאינו מהודק, והספינה מתנענעת — מטלטלים. ואפילו אם שתי הספינות שטות במים אלא שקשורות ביניהן באופן שאינן ניתקות זו מזו — מותר (בעל המאור).

ה. כל מחיצה הנעשית בשבת, בשוגג או במזיד — שמה מחיצה. אלא שקנסו חכמים שאין התר לטלטל על סמך מחיצה שנעשתה בשבת במזיד. ואולם הזורק מרה"ר לאותו מקום — חייב.

לפרוש רבנו תם, (וכן נקט הרא"ש ועוד), כל זה במקום שהמחיצה יוצרת 'רשות היחיד' מהתורה, אבל אם מהתורה מותר לטלטל בלעדיה, לא קנסו אפילו במזיד. ומרש"י משמע שגם באופן זה קנסו. ויש מחלקים בין מחיצה הנעשית מתחילה בשבת, למחיצה שנפלה בשבת והקימוה שוב. כן משמע ברשב"א ובר"ן בדעת רבנו תם. ונראה שבמחיצה הנצרכת מדאורייתא ודאי אין לחלק בכך, אלא רק כלפי עירובי חצרות דרבנן וכדו. והרי זה כתנאי נוסף, גם בדרבנן אין התר אלא כשהיתה המחיצה מקודם ונפלה. ולפי זה אין התר בקשירת ספינות במזיד אלא אם היתה קשורה מבעוד יום. וכן היא שיטת הגר"א ועוד. וכן כתב המשנ"ב שסב סקכ"ו ובשער הציון.

עוד בענין מחיצה הנעשית בשבת, (שהיא חלוקה מהדין הכללי של איסור הנאה ממעשה שבת) — ע' 'מנחת שלמה' ה (עמ' כב-כג); אגרות משה או"ח ח"ב עז.

דף קב

קלט. מה הדין במקרים הבאים?

- א. הזורק בשבת או מעביר בשוגג, ונזכר קודם שנת.
 - ב. שגג ונזכר ושכח שוב עד שנת.
 - ג. זרק, ונח בפיו הכלב או בפיו הכבשן.
 - ד. הוציא דבר מאכל בפיו לרשות הרבים.
- א. כל חייבי חטאות אינם חייבים עד שתהא תחילתם שגגה וסופם שגגה. היה תחילתם או סופם בודון — פטורים. ואין חילוק אם יכול היה להחזיר כשנזכר, כגון המעביר בידו, או שאין הדבר בידו, כגון הזורק — אם היה זכור בשעת ההנחה, פטור.
- אם יש כדי שיעור חיוב במעשה שנעשה כשהיה שוגג, אף על פי שבהמשך היה מזיד — חייב חטאת. וכגון בביאה אסורה, היה שוגג בשעת העראה ומזיד בגמר ביאה וכדו' — הלא מתחייב על כל אחד לבד, ואין הודון שבהמשך מהוה סיבה לפוטרו (עפ"י מנחת חינוך לה, ט).